

УДК [378:373.3.011.3-051]:316.454.54:159.955
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.249-251

Рябець Діана Василівна

здобувачка ступеня доктора філософії спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»
Мукачівський державний університет, м. Мукачеве, Україна
dianaryabec97@gmail.com
http://orcid.org/ 0000-0002-9612-0837

ФАСИЛІТАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. Актуальність дослідження полягає в необхідності зміни традиційної моделі педагога, адже нині перед учителем постають додаткові завдання – спрямувати здобувачів освіти не тільки на отримання знань, а й на їх творче осмислення, виховувати здатність застосовувати свої знання в навчальних і життєвих ситуаціях – усе це має сприяти формуванню творчої особистості дитини. Метою статті є визначення сутності поняття «фасилітація» та її використання фасилітації в контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів. Для реалізації поставленої мети використано методи аналізу, синтезу, зіставлення, узагальнення, систематизації наукових положень. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено сутність поняття «фасилітація». Представлено основні завдання викладача-фасилітатора у підготовці майбутніх учителів початкових класів, визначено вимоги до сучасного вчителя. З'ясовано, що реалізуючи фасилітаційний підхід у початковій школі вчитель зможе досягти суб'єкт-суб'єктної взаємодії з молодшими школярами, підтримати в дитині прагнення до самовдосконалення, самореалізації, саморозвитку. Визначено основні вміння, що характеризують діяльність учителя-фасилітатора.

Ключові слова: фасилітація, фасилітатор, фасилітаційний підхід, підготовка вчителів початкових класів.

Вступ. У Концепції Нової української школи значне місце відводиться вчителям нового покоління, які знаходяться на передовій лінії суспільних та освітніх змін, успішних, умотивованих, кваліфікованих, які є агентами нинішніх змін. Такі особистості в освітньому процесі виконують ролі наставника, фасилітатора, консультанта та менеджера. Відповідно, постає необхідність у перегляді вчителями своєї позиції щодо застосування технологій, методів, прийомів навчання, ставлення до здобувачів освіти, взаємодії з ними. У зв'язку з цим, проблема підготовки майбутнього вчителя початкових класів до застосування фасилітаційної технології в умовах Нової української школи набуває особливого значення. Майбутній учитель початкової школи повинен не тільки володіти предметними знаннями і вміннями, але й мати здатність до взаємодії з учнями, стимулювати та скеровувати процес самостійного пошуку інформації та їхньої спільної діяльності, підтримувати прагнення до самореалізації, самовдосконалення та саморозвитку молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному педагогічному просторі поняття «фасилітація» є відносно новим, проте його поширення привело до наукового осмислення та інтенсивного включення в наукову лексику таких понять як: фасилітаційність особистості (М. Казанжи); екопсихологічна фасилітація (П. Лушин); соціальна фасилітація (К. Роджерс, В. Фрейберг); фасилітаційний вплив (А. Гельбак, О. Кондрашихіна); фасилітаційне спілкування (О. Врубльовська, С. Коломійченко, В. Суміна); фасилітаційна компетентність (Т. Сорочан); педагогічна фасилітація (І. Авдеева, О. Галіцян, В. Нестеренко, М. Швардак); фасилітаційна позиція (О. Фісун); фасилітаційна педагогічна дія (Н. Носова); фасилітаційна взаємодія (Р. Шаповал).

Мета статті: визначити сутність поняття «фасилітація» та обґрунтувати необхідність використання фасилітації в контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів. Для реалізації поставленої мети використано методи узагальнення, аналізу, синтезу, зіставлення та систематизації наукових положень.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з низкою обставин на сьогодні, суспільство зіткнулося із абсолютно новою ситуацією в освіті. Постає необхідність змінювати умови, форми та механізми навчання, особливо у професійній сфері. Згідно з цією точною зору в педагогіці та психології стає цікавим відкрите явище фасилітації (від англ. to facilitate – полегшувати, сприяти, сприяти, створювати сприятливі умови).

Як зазначається в «Енциклопедії освіти» фасилітація – це «стиль педагогічного спілкування, який передбачає полегшення взаємодії під час спільної діяльності» [1, с. 1011].

Поняття «фасилітація» виникло і почало застосовуватись у психології і педагогіці в середині ХХ ст. Проте явища і процеси, які він відображає, безумовно, існували й раніше.

Фахівці не без підстав вважають, що метод навчання, який ґрунтувався на ідеї фасилітації, використовували ще давньогрецький філософ Сократ, чеський мислитель Я.-А. Коменський, англійський філософ Дж. Локк, французький філософ Ж.-Ж. Руссо, швейцарський педагог-новатор Й. Г. Песталоцці, італійська педагогиня М. Монтесорі, американська вчителька Е. Паркхерст.

Теоретичним підґрунтям фасилітації в освіті став розроблений американським психотерапевтом та педагогом К. Роджерсом стиль психотерапії (центрований на клієнті), а згодом – стиль викладання (центрований на учневі). Вчений визначав фасилітацію як тип навчання, де займаючи партнерську позицію, педагог-фасилітатор сприяє розвитку учня і може сам навчитися жити [2]. К.Роджерс розрізняв два типи навчання: перший тип є примусовим, безособовим, інтелектуалізованим, оціненим ззовні, спрямованим на засвоєння знань; другий тип є вільним і самоініційованим, особистісно залученим, що впливає на всю особистість, оцінюється самим учнем з метою забезпечення засвоєння сенсів як елементів особистого досвіду. Він віддавав перевагу другому типу і вважав, що основним завданням учителя, при таких умовах, є стимулювання, або фасилітація усвідомленого навчання учня [2, с.58]. К.Роджерс

розглядав учителя як фасилітатора навчання, тобто постачальника ресурсів для навчання і того, хто ділиться своїми почуттями та знаннями із школярами. Він припускав, що єдина людина, яка має освіту – це та людина, яка навчилася читати, адаптуватися і змінюватися, яка усвідомила, що жодне знання не є безпечним, і тільки процес пошуку знань дає основу для безпеки [2]. Хоча К.Роджерс виступав за перехід від вчителя до фасилітатора, його робота не дає чітких рекомендацій щодо того, як реалізувати процес фасилітації.

Ідеї фасилітації знаходимо в працях видатних педагогів: К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі та ін. Педагогами було доведено, що виявлення вчителями гуманного ставлення до учнів, готовності розбудувати з ними взаємовідносини на засадах співробітництва і взаємоповаги забезпечує створення сприятливих умов для їхнього особистісного зростання. І хоча фасилітація не була визначена термінологічно, вона набула наукової концептуалізації в доробку педагогів-класиків, а їх праці стали певною мірою теоретичним підґрунтям для дослідження явища фасилітації в сучасному освітньому процесі [3, с.135].

Доцільним є трактування феномену фасилітації, пов'язане з такими його аспектами: взаємовплив людей, зумовлений соціальними контактами, що підвищує їхню активність, сприяє активізації психічних процесів, поліпшенню самопочуття; специфічний вид спілкування, який передбачає полегшення взаємодії учасників освітнього процесу; спосіб допомоги групі в пошуку шляхів виявлення й розв'язання проблем [4, с.14].

Феномен фасилітації сьогодні стає надзвичайно актуальним, він досліджується у різних сферах психологічної, педагогічної та соціальної практики. Термін «фасилітація» нині активно вживається під час проведення тренінгів, семінарів в освіті, соціально-психологічній роботі, бізнесі тощо.

У своїй праці О. Микитюк виділяє вміння, що є основними характеристиками діяльності учителя-фасилітатора. Вона наголошує на тому, що здатність вчителя уважно слухати, спостерігати і запам'ятовувати як перебіг подій, так і стиль поведінки здобувачів освіти; майстерність налагоджувати просту і плідну комунікацію між членами навчальної групи; аналізувати і корегувати дії учнів; уміти діагностувати і заохочувати ефективну (корегувати неефективну) поведінку; сприяти створенню моделі адекватної поведінки; вміння знаходити й активізувати конструктивні моделі поведінки під час внутрішньогрупової взаємодії; активізувати такі моделі в міжгруповій роботі; викликати довіру учнів; бути терплячим, справедливим, обирати нейтральну позицію під час оцінювання роботи і забезпечує успішну групову комунікацію [5, с.88].

Не заперечуючи поглядів учених, визначаємо фасилітацію як складне, динамічне, особистісно-професійне новоутворення педагога, яке характеризує діяльність, націлену на створення гуманних, діалогічних взаємовідносин, спрямованих на підтримку особистісного зростання здобувача освіти, його саморозвитку та самореалізації, піднесення його інтелектуального та креативного потенціалу [6, с.177].

Реалізація фасилітаційного підходу в підготовці майбутніх учителів початкової школи сприяють пошуку і застосуванню особистісно орієнтованих технологій, які спрямовані на усвідомлення здобувачами вищої освіти суспільної значущості професії

педагога, формування вмінь здійснювати педагогічну рефлексію, а також забезпечення гуманістичного освітнього середовища. До найбільш конструктивних методів активізації освітньо-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців із позиції фасилітації належать: кейс-метод, аналіз і розв'язання педагогічних ситуацій, метод проєктів, дебати, імітаційні ігри, метод портфоліо, інтерактивні технології тощо.

Згідно досліджень фасилітаційного стилю навчання здобувачі освіти рідше пропускають школу протягом навчального року, у них набагато вища позитивна самооцінка, досягають значних успіхів у навчанні, більше дисципліновані, внаслідок чого проявляється менше вандалізму щодо шкільної власності. Такі діти мають вищий рівень мислення і здатні до творчої активності. Завдяки дотриманню умов щодо організації фасилітації у процесі навчання формуються та розвиваються такі якості, як пізнавальна активність, самостійність, спрямованість на оволодіння професією. Саме вони є одним із важливих чинників становлення майбутніх фахівців. Відтак, можна виокремити основні завдання викладача-фасилітатора у змісті професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів: виявлення та задоволення освітніх потреб і запитів здобувачів освіти; розвиток мотиваційної, когнітивної, емоційно-вольової сфер особистості; упровадження сучасних особистісно орієнтованих технологій формування фахових компетентностей; надання допомоги студентам у пошуку та використанні інформаційно-комунікативних ресурсів для вирішення навчальних завдань; проведення індивідуальної роботи щодо організації та проведення наукових досліджень з актуальних проблем навчання і виховання дітей молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи; ефективна організація самостійної діяльності студентів на засадах дидактичного вибору; актуалізація творчого вияву особистості під час аудиторної та позааудиторної роботи; формування гуманістичної спрямованості майбутньої професійної діяльності. Вирішення визначених завдань сприятиме формуванню та розвитку в майбутніх учителів початкової школи таких якостей, як цілеспрямованість, креативність, самостійність, пізнавальна активність, спрямованість на оволодіння професією.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. Проаналізувавши сутність поняття «фасилітація», можна сказати, що даний термін виник і почав застосовуватися у педагогіці та психології тільки з середини ХХ століття. Цей феномен розглядаємо як процес стимулювання розвитку свідомості людей, їхньої незалежності, свободи вибору, а не спроби поставити їх у залежність від загальної думки. Також фасилітація – це зміна ефективності діяльності суб'єктів діяльності. Свобода не означає вседозволеність від професійних обов'язків. Якщо вчителі як лідери освіти зможуть усвідомити свою роль фасилітатора, тоді ситуація в освіті потенційно зміниться. Саме завдяки розумінню й співпереживанню вчителя здобувач освіти набуває впевненості в собі, усвідомлює, що має достатньо здібностей і сил, щоб розкрити сенс власної поведінки, стає більш незалежним і сильним. Реалізуючи фасилітаційний підхід у початковій школі, вчитель зможе досягти взаємодії з молодшими школярами, підтримати в дитині прагнення до самовдосконалення, самореалізації, саморозвитку. У подальшому необхідним є вивчення структури, форм, методів і засобів фасилітаційної технології у процесі фахової підготовки.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України. Київ: Юрінком-Інтер, 2008. 1040 с.
2. Роджерс К., Фрейберг Дж. Свобода вчитися: книга. Вид. 2-ге, перекл. з англ. Москва: Сенс, 2002. 527 с.
3. Фісун О. В. Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2010. Вип. 34. С.133–139.
4. Фокша О. М. Педагогічні умови формування фасилітаційної компетентності майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей у професійній підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2019. 21 с.
5. Микитюк О. М. Формування фасилітаційного середовища у процесі проведення тренінгів «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція» в освітньому просторі інституту післядипломної педагогічної освіти. *Здорова школа: аспекти моніторингу: навчальний посібник для слухачів системи післядипломної педагогічної освіти*. Львів: Кольорове небо, 2013. 122 с.
6. Швардак М. В. Фасилітація у процесі формування творчої особистості майбутнього педагога. *Професійна підготовка майбутнього педагога в умовах сучасної освітньої парадигми: монографія*. Київ: Кондор, 2015. С. 175–183.

References

1. NAEPS (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of Education]. Yurinkom-Inter. [in Ukrainian].
2. Rodzhers, K. & Freiberh, Dzh. (2002). *Svoboda vchytysia* [Freedom to learn]: 2nd ed. Sens. [in Ukrainian].
3. Fisun, O.V. (2010). Pedahohichna fasylytatsiia yak bahatoznachnyi fenomen [Pedagogical facilitation as a multifaceted phenomenon]. *Means of educational and research work*, 34, 133–139. [in Ukrainian].
4. Foksha, O.M. (2019). *Pedahohichni umovy formuvannia fasylytatsiinoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv humanitarnykh spetsialnostei u profesiinii pidhotovtsi* [Pedagogical conditions for the formation of facilitation competence of future teachers of humanities in vocational training] [Extended abstract of Candidate dissertation]. Odessa. [in Ukrainian].
5. Mykytiuk, O.M. (2013). *Formuvannia fasylytatyvnoho seredovyshcha u protsesi provedennia treninhiv «Osobysta hidnist. Bezpeka zhyttia. Hromadianska pozyttsiia» v osvithnomu prostori instytutu pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity. Zdorova shkola* [Formation of a facilitative environment in the process of training “Personal Dignity. Life safety. Civic Position” in the educational space of the Institute of Postgraduate Pedagogical Education. Healthy school]. Kol'orove nebo. [in Ukrainian].
6. Shvardak, M.V. (2015). Fasylytatsiia u protsesi formuvannia tvorchoi osobystosti maibutnoho pedahoha [Facilitation in the process of forming the creative personality of the future teacher]. *Professional training of future teachers in the modern educational paradigm* (pp.175–183). Kondor. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.03.2022 р.

Стаття прийнята до друку 03.04.2022 р.

Riabets Diana

PhD Student of specialty 015 “Professional education (by specializations)”
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

FACILITATION IN THE CONTEXT OF TRAINING FUTURE PRIMARY TEACHERS

Abstract. The urgency of the study lies in the need to change the traditional model of the teacher, because now the teacher faces additional tasks – to direct students not only to acquire knowledge but also to their creative thinking, to cultivate the ability to apply their knowledge in educational and life situations, creative personality of the child. The aim of the article is to define the essence of the concept of “facilitation” and its use of facilitation in the context of training future primary school teachers. Methods of analysis, synthesis, comparison, generalization, systematization of scientific positions are used to achieve this goal. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, the essence of the concept of “facilitation” is determined. The interpretation of the phenomenon of facilitation is given, connected with such aspects as: interaction of people caused by social contacts, which increases their activity, promotes the activation of mental processes, improves well-being; a specific type of communication, which involves facilitating the interaction of participants in the educational process; way to help the group in finding ways to identify and solve problems. The main tasks of the teacher - facilitator in the training of future primary school teachers are presented, the requirements for a modern teacher are determined. It was found that implementing the facilitation approach in primary school, the teacher will be able to achieve subject-subject interaction with younger students, to support the child's desire for self-improvement, self-realization, self-development. The basic skills that characterize the activities of the teacher-facilitator are identified. It is the ability to listen carefully, observation, the ability to diagnose, correct the behavior of students, the ability to establish simple and fruitful communication between members of the study group and ensures successful group communication.

Key words: facilitation, facilitator, facilitation approach, training of primary school teachers.